

1. Стан етно і суспільно-політичної ситуації в Криму: Аналітична довідка ГУ МВС України в АР Крим. – Сімферополь: ГУ МВСУ в АР Крим, 2010. – 19 с.
2. Ішин А.В., Беднарський І.Г., Швець О.Б. До питання щодо проявів етнополітичних суперечностей в Криму на сучасному етапі / За ред. О.Г. Шевчука. – Сімферополь: СФ НІСД, 2005. – 60 с. – (Серія додатків до наукового журналу "Кримський Архів").
3. Мальгин А. Крымский узел: очерки политической истории Крымского полуострова / Андрей Мальгин. – Симферополь: "Новый Крым", 2000. – 162 с.
4. Саакян М.Б. Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи оперативно-розшукових операцій органів внутрішніх справ: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: 21.07.04 – оперативно – розшукова діяльність / М.Б. Саакян. – К. КНУВС, 2009. – 36 с
5. Старостин Опыт исследования криминологической классификации регионов Российской Федерации / С.А. Старостин // Проблемы криминологической безопасности: Сб. научн. Трудов ВНИИ МВД РФ. 2005. - № 2. - С. 10-15.
6. Аналіз стану реєстрації та розкриття майнових злочинів, вчинених на території АР Крим протягом 2004 -2008 рр. – Сімферополь: ГУ УМВСУ в АР КРИМ, 2009. – 15 с.
7. Стратегічна панорама, 1998, №1-2. Вісник Ради національної безпеки та оборони України.
8. География Крыма. Учебное пособие. – Симферополь, 1997. – 286 с.
9. Стан криміногенної в Криму: Аналітична довідка ГУ МВС України в АР Крим. – Сімферополь: ГУ МВСУ в АР Крим, 2010. – 19 с.
10. Положення про відділ координації діяльності органів внутрішніх справ у сфері міжнаціональних відносин ГУМВС України в Автономній Республіці Крим.

УДК 343.12:343.123(477)

В.С. Рудей

**НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА КОРЕСПОНДЕНЦІЮ
ТА ЇЇ ОГЛЯД У ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

У статті досліджується кримінально-процесуальна регламентація накладення арешту на кореспонденцію і її огляд. На підставі аналізу ст.ст. 187 і 187-1 КПК України, проекту КПК України, зарубіжного законодавства формулюються пропозиції, направлені на удосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства.

Ключові слова: *арешт, кореспонденція, огляд.*

В статье исследуется уголовно-процессуальная регламентация наложения ареста на корреспонденцию и ее осмотр. На основании анализа ст.ст. 187 и 187-1 УПК Украины, проекта УПК Украины, зарубежного законодательства формулируются предложения, направленные на усовершенствование действующего уголовно-процессуального законодательства.

Ключевые слова: *арест, кореспонденція, огляд.*

In this article the criminal procedure regulation of arrestment on the correspondence and its survey is investigated. On the basis of the analysis of the Art.187 and the Art.187-1 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the project of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the foreign legislation the offers directed on the improvement of the operating criminal procedure legislation are formulated.

Key words: *arrestment, correspondence, survey.*

У процесі розбудови правової держави надзвичайно гостро постає питання про надійний захист особистих прав та свобод особи. Про державні гарантії захисту прав особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції йдеться у ст. 31 Конституції України. Для належного забезпечення цих гарантій потребує удосконалення чинне кримінально-процесуальне законодавство.

Метою цієї статті є виявлення та розкриття проблем накладення арешту на кореспонденцію та її огляду у досудових стадіях кримінального процесу України, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення норм кримінально-процесуального законодавства у цьому напрямку.

Найважливіші проблемні питання у своїх дослідженнях висвітлювали такі науковці: Аленін Ю.П., Бондаренко О.О., Божров В.І., Гончаренко В.Г., Козьяков І.М., Маляренко В.Т., Петрухін І.Л., Тertiшник В.М., Тищенко Є.Ф. та інші.

У назві ст. 187 КПК - "Накладення арешту на кореспонденцію..." та у ч. 1 цієї статті - "...у листах, телеграфній та іншій кореспонденції..." - не зазначено, що накладення арешту можливе лише стосовно поштової або телеграфної кореспонденції. Тим часом ч. 5. ст. 187 КПК говорить: "У постанові про накладення арешту на кореспонденцію зазначається (...) види поштово-телеграфних відправлень, на які накладається арешт..." [4, с. 85].

Таким чином, за змістом ст. 187 КПК України, її положення поширюються лише на поштово-телеграфну кореспонденцію, проте не поширюються на інші способи передачі інформації, що підпадають під поняття "інша кореспонденція", наприклад, листи, що передаються нарочним способом, через друзів і знайомих, інформація службового і особистого характеру, що передається поза установами зв'язку, телефонограми і радіограми, що циркулюють всередині міністерств і відомств без наявності пошти і телеграфу, військово-польова пошта і т.п.

Ст. ст. 187, 187-1 КПК України не містять жодних заборон і винятків щодо арешту, огляду і виїмки службової кореспонденції, що доставляється через пошту і телеграф. У службовому листуванні інколи можуть міститися відомості, що мають значення для розслідування кримінальної справи.

Закон дозволяє арешт, огляд і виїмку як вхідної, так і вихідної кореспонденції. Реальніше це здійснити щодо вхідних поштово-телеграфних відправлень, що надходять до установи зв'язку, куди слідчий уже напра-

вив постанову суду про накладення арешту на кореспонденцію. Вихідна кореспонденція може бути вкинута в будь-який поштовий ящик і надійти до установи зв'язку як даного, так і іншого населеного пункту. Тому складніше забезпечити контроль за нею, її затримання і виймку.

У КПК України не передбачено виняткових випадків, коли слідчий може накласти арешт на кореспонденцію без санкції суду з наступним його повідомленням. КПК РФ, Білорусі, Казахстану, Узбекистану, Молдови, Азербайджану та Туркменістану також не передбачає можливості слідчому самостійно вирішувати питання про накладення арешту на кореспонденцію без дозволу суду або прокурора.

Проект КПК України передбачає можливість обмеження права на таємницю кореспонденції без санкції суду у виняткових випадках. Так, відповідно до ст. 238, у виняткових випадках втручання у приватне спілкування може бути здійснено без ухвали суду за рішенням державного обвинувача. У такому разі держаний обвинувач зобов'язаний невідкладно після початку такого втручання звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді, суду [14]. Водночас автори проекту не визначили, що треба розуміти під винятковими випадками.

Свого часу Петрухін І.Л. вважав: якщо слідчий достеменно знає, що на пошті є лист або телеграма, що мають виключно важливе значення для розкриття злочину, він повинен мати право винести постанову про затримання цієї кореспонденції на термін, наприклад, до 12 годин, щоб протягом цього часу отримати відповідну санкцію [10, с. 147].

На мою думку, зазначене положення чинного КПК відповідає вимогам Конституції України, в якій передбачено лише судовий порядок обмеження права на таємницю кореспонденції.

Ст. 187 КПК не встановлює тривалість накладення арешту на кореспонденцію, максимальний термін дії дозволу та порядок продовження даної слідчої дії.

Відповідно до ч. 5 ст. 187, термін, протягом якого накладається арешт на кореспонденцію, визначається у постанові судді про накладення арешту на кореспонденцію. Про продовження його дії нічого не йдеться взагалі. Водночас варто зазначити, що накладення арешту на кореспонденцію не може продовжуватися довше, ніж досудове слідство у кримінальній справі. Закінчення розслідування безпосередньо тягне за собою скасування проведення даної процесуальної дії.

Варто пригадати прикрий випадок, що стався у Полтавській області наприкінці 90-років, коли постанова про накладення арешту залишалася чинною понад рік після того, як кримінальне провадження було припинено. Зокрема, Європейський суд у рамках справи "Волохи проти України" встановив, що під час розслідування кримінальної справи в Україні було винесено постанову про накладення арешту на кореспонденцію, яку після її закриття понад один рік не було скасовано. Такими чином, арешт

на кореспонденцію протягом тривалого часу діяв після припинення кримінального провадження, чим незаконно обмежувалося конституційне право Ольги та Михайла Волохів на таємницю листування, телеграфної та іншої кореспонденції [15].

Відповідно до ст. 1 проекту КПК України, строк дії ухвали суду про дозвіл на втручання у приватне спілкування не може перевищувати один місяць. Якщо державний обвинувач вважає, що втручання в приватне спілкування треба продовжити, він має право звернутися до суду щодо прийняття нової ухвали. Тривалість одночасного накладення арешту на кореспонденцію особи не може перевищувати двох місяців (ч. 2 ст. 242) [14].

На мою думку, до ст. 187 КПК необхідно внести зміни, яким чітко буде визначено тривалість накладення арешту на кореспонденцію, максимальний термін дії дозволу суду та порядок продовження даної слідчої дії.

Суб'єктом проведення накладення арешту на кореспонденцію, відповідно до ч. 7 ст. 187 КПК, абстрактно вказано: "начальник відповідної установи". Проте в ч. 5 цієї статті говориться: "У постанові про накладення арешту на кореспонденцію зазначаються (...) назва установи зв'язку, на яку покладається обов'язок затримувати кореспонденцію і повідомляти про це слідчого".

Під установою зв'язку більшість науковців розуміє поштово-телеграфну установу, яка у встановленому законом порядку надає послуги поштово-зв'язку.

Зокрема, на думку Тертишника В.М., постановою про накладення арешту на кореспонденцію направляється слідчим начальнику відповідної поштово-телеграфної установи, для якого вона є обов'язковою, тобто місцем провадження даної слідчої дії є поштово-телеграфна установа [8, с. 449]. Козьяков І.М. вважає, що добір і затримання кореспонденції має здійснювати оператор поштового зв'язку – суб'єкт підприємницької діяльності, який у встановленому законодавством порядку надає послуги поштового зв'язку [3, с. 59]. Маляренко В.Т. та Аленін Ю.П., коментуючи ст. 187 КПК, зазначили, що слідчий надсилає постанову голові апеляційного суду або його заступника до відповідної поштово-телеграфної установи (області, району) на ім'я начальника управління або відділу зв'язку [5, с. 442]. На думку Сергєєвої Д.Б., щодо виконавця постанови про арешт кореспонденції сумнівів бути не може – це відповідні установи зв'язку [7, с. 107].

Варто підкреслити, що КПК РФ (ч. 4 ст. 185) [21], Білорусі (ч. 3 ст. 213) [17], Казахстану (ч. 3 ст. 235) [18], Молдови (ч. 4 ст. 133) [19], Узбекистану (ст. 166) [20], Туркменістану (ч. 3 ст. 281) [22] та Азербайджану (ч. 1 ст. 257) [16] встановлюють, що виконавцем постанови про накладення арешту на поштово-телеграфну кореспонденцію є відповідний орган або відповідна установа зв'язку.

Природа даного заходу робить неможливим інформування особи, стосовно якої проводиться слідча дія, оскільки ефективність її проведен-

ня залежить від поінформованості об'єкта слідчої дії про накладення арешту на його кореспонденцію.

Чинне законодавство України не вимагає безпосереднього інформування про закінчення накладення арешту на кореспонденцію особи, стосовно якої проводилася така слідча дія. Водночас положення проекту КПК України (ст. 230) допускають можливість інформування особи про тимчасове обмеження її конституційних прав [14].

КПК ФРН (§§ 99, 101) передбачає сповіщення осіб, стосовно яких проводилися заходи, що обмежують їхнє право на таємницю кореспонденції про дані заходи одразу, тільки-но з'являється можливість такого сповіщення без ризику для розслідування [11].

Поряд з цим, аналіз кримінально-процесуального законодавства таких країн, як РФ, Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Молдова, Туркменістан та Узбекистан показав, що про проведення даного процесуального заходу інформування осіб стосовно яких проводилася така слідча дія, не передбачено.

У ст. 187-1 КПК, що визначає особливості огляду та подальшої виїмки кореспонденції, на яку було накладено арешт, йдеться, що "огляд кореспонденції проводиться за рішенням суду". Водночас незрозуміло: такий огляд проводиться за раніше отриманим рішенням суду про накладення арешту на кореспонденцію чи для огляду кореспонденції необхідно отримати окреме рішення суду? Якщо так, то в цій статті не визначено процедуру розгляду подання та не конкретизовано, який саме суддя уповноважений виносити постанову щодо проведення огляду кореспонденції.

На думку Боярова В.І. [2, с. 27], Гончаренка В.Г., Маляренко В.Т. [6, с. 428] та інших, тут мається на увазі те, що такий огляд проводиться за раніше отриманим рішенням суду про накладення арешту на кореспонденцію.

Тертишник В.М. також вважає, що для накладення арешту на кореспонденцію, її огляду та виїмки достатньо одного рішення голови апеляційного суду чи його заступника [9, с. 632].

Петрухін І.Л. ще в 1989 році писав, що думка про необхідність двох постанов - про накладення арешту на кореспонденцію і її виїмку - є навряд чи правильною. Це не дає жодних додаткових гарантій прав особистості і бюрократизує судочинство. Потрібна єдина постанова про арешт, огляд і виїмку поштово-телеграфної кореспонденції [10, с. 137], переконаний він.

На думку Бондаренка О.О., відповідно до ст. ст. 187, 187-1, для накладення арешту на кореспонденцію, а потім для її огляду треба двічі отримати рішення суду. Тим часом, вважає він, що немає потреби двічі розглядати в апеляційному суді питання спочатку про накладення арешту на кореспонденцію, а потім про її огляд. У разі прийняття суддею рішення про накладення арешту на кореспонденцію її огляд можна проводити і без судового рішення [1, с. 83]. Такої самої думки дотримується і

Куценко О., який, коментуючи ч. 1 ст. 187-1, дивується: яке ще "рішення суду" потрібно слідчому, відповідно до ч. 1 ст. 187-1 КПК, коли він уже одержав постанову про накладення арешту на кореспонденцію, відповідно до ст. 187 КПК України, і повинен оглянути затримані документи [12].

Маляренко В.Т. та Аленін Ю.П. вважають, що підстави огляду і виїмки кореспонденції відрізняються від підстав накладення на неї арешту. І огляд, і виїмка мають місце вже після накладення арешту на поштово-телеграфну кореспонденцію, тому фактичною підставою виїмки поштово-телеграфних відправлень буде наявність закріплених у протоколі огляду кореспонденції достовірних даних про те, що в ній містяться відомості (предмет або документ), що мають значення для справи. Спеціальної постанови про проведення виїмки поштово-телеграфної кореспонденції не потрібно [5, с. 443].

Роз'яснення цього питання в загальних рисах дав пленум ВСУ в постанові № 2 від 28.03.2008 року "Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства". В п. 7 зазначено: "Вирішуючи питання про прийняття до провадження подання слідчого про проведення заходів, передбачених ст. 187-1, суди повинні вимагати, щоб у поданні зазначалося...". В п. 4 йдеться: "Дане подання має бути погоджено з прокурором. У разі надходження до провадження суду подання, яке повинно бути погоджено з прокурором, але з ним не погоджено, суд має відмовити в його розгляді, про що вноситься вмотивована постанова. Така відмова не перешкоджає повторному зверненню до суду з того ж питання після погодження подання з прокурором"(п. 4) [13].

З цього випливає, що за змістом даної постанови пленуму ВСУ, для огляду кореспонденції потрібне окреме рішення суду. Проте який саме суддя уповноважений вносити постанову щодо проведення огляду кореспонденції, в постанові не визначено.

Варто зазначити, що в КПК Азербайджану більш чітко виписано підставу для огляду кореспонденції, ніж в КПК України. Зокрема, ч. 3 ст. 256 КПК цієї республіки передбачає, що, відповідно до постанови про накладення арешту на поштово-телеграфну та іншу кореспонденцію, проводиться також огляд і виїмка кореспонденції. Слідчий ознайомлює начальника установи під розписку з цією постановою в частині виїмки і проводить виїмку відповідної кореспонденції (п. 2 ч. 3 ст. 257 КПК Азербайджану) [16].

Окрім того, відповідно до кримінально-процесуального законодавства РФ (ст. 185 КПК), Казахстану (ст. 235 КПК) та Узбекистану (ст. 167 КПК), огляд і виїмка кореспонденції здійснюються згідно з постановою про накладення арешту на поштово-телеграфну та іншу кореспонденцію.

На нашу думку, оскільки накладення арешту на кореспонденцію

має на меті її огляд і виїмку, немає потреби двічі готувати подання та двічі розглядати у суді питання спочатку про накладення арешту на кореспонденцію, а потім про її огляд.

Таким чином, у кримінально-процесуальній регламентації накладення арешту на кореспонденцію та її огляду існують недоліки, котрі бажано усунути під час подальшого вдосконалення та реформування Кримінально-процесуального кодексу України. Насамперед пропонуємо внесення наступних змін:

статтю 187 доповнити новою частиною такого змісту: "Строк дії постанови суду про накладення арешту на кореспонденцію не повинен перевищувати один місяць. Якщо слідчий вважає, що накладення арешту на кореспонденцію треба продовжити, він за погодженням з прокурором звертається з поданням до голови апеляційного суду, відповідно до вимог ч. 4 ст. 187 КПК. Загальний строк, протягом якого може тривати накладення арешту на кореспонденцію, не може перевищувати шести місяців";

частину 1 ст. 187-1 КПК викласти у такій редакції: "Огляд і виїмка кореспонденції проводяться відповідно до постанови суду про накладення арешту на кореспонденцію. Огляд проводиться в установі зв'язку за участю понятих з числа службовців цієї установи, а у разі необхідності - за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий відкриває і оглядає затриману кореспонденцію".

Подальше дослідження окремих проблем накладення арешту на кореспонденцію у кримінальному процесі України та розробка конкретних пропозицій щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства буде більш детально розкрита у наступних публікаціях.

Використана література:

1. Бондаренко О.О. Процесуальний статус обізнаних осіб та їх праввідносин з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві України: дис... канд. юр. наук: 12.00.09. -Х., 2004. - 260 с.
2. Бояров В.І. Коментар до глави 16 "Обшук і виїмка" Кримінально-процесуального кодексу України // Законодавство України. - 2002. - № 5. - С. 24-39
3. Козьяков І.М. Проблеми теорії і практики застосування статей 187, 187-1 КПК України // Право України. - 2003. - №4. - С. 57-62.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. - К.: Белес, 2005 - 176 с.
5. Маляренко В.Т., Аленін Ю.П. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. - Х.: Одісей, 2008. - 944 с
6. Маляренко В.Т., Гончаренко В.Г. Кримінально-процесуальний кодекс. Науково-практичний коментар. - К.: Форум, 2004. - С. 428
7. Сергеева Д.Б. Зняття інформації з каналів зв'язку: кримінально-процесуальні і криміналістичні засади: Дис. ... канд. юр. наук: 12.00.09. - К., 2008. - 194 с
8. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України. - К.:

А.С.К., 2007. – 848 с.

9. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінального-процесуального кодексу України. – К.: А.С.К. - 2007 – 1056 с

10. Петрухин И.Л. Личная жизнь: пределы вмешательства. - М.: Юридическая Литература. - 1989. - 192 с.

11. Кримінально-процесуальний кодекс ФРН. – Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/9016/preview>

12. Куценко О. Новий вид доказів у кримінальному судочинстві. – Режим доступу: <http://mndc.naiu.kiev.ua/krok/2002/5/8.htm>

13. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства" від 28.03.2008 р. - № 2: - Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/EC7A776906EDFD5DC225742F003D4548?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=EC7A776906EDFD5DC225742F003D4548&Count=500&> (офіційний сайт Верховного Суду України)

14. Проект кримінально - процесуального кодексу України - Режим доступу: http://www.uba.ua/ukr/kp_kodeks/

15. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа "Волохи проти України". - Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=1179487257&version=print>

16. Уголовно-процесуальний кодекс Азербайджанской Республики от 14 июля 2000 года № 907-П. - Режим доступу: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes>

17. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. №295-3. - Режим доступу: <http://www.levonevski.net/pravo/kodeksy/uprk/024.html>

18. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Казахстан от 13 декабря 1997 года. Режим доступу: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?regnum=1272

19. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Молдова от 14 марта 2003 г., № 122-XV. Режим доступу: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes>

20. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Узбекистан. Введен в действие с 01.04.1995 г. - Режим доступу: http://imc.uz/legisl.php?id=k_ug_pr

21. Уголовно-процесуальний кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г. № 174-ФЗ. - Режим доступу: http://kodex2000.narod.ru/uprkf2008.htm#sub_165

22. Уголовно-процесуальний кодекс Туркменистана от 29 ноября 2003 года. Режим доступу: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes>
УДК 343.132.08:343.346.5

**ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС
РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ
ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ В УМОВАХ НЕОЧЕВИДНОСТІ**

У статті розглянуто проблемні аспекти взаємодії працівників підрозділів ОВС та фахівців, які входять до складу слідчо-оперативної групи, під час роз-